

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

เทวเม ภิกฺขเว อนุตา ปทุพฺพิเตน น เสวิตพุพาติ.

อนุสนธิพระธรรมเทศนา มีบุพพาปรีสืบเนื่องเป็นลำดับมา วาระนั้นจักได้พรรณนาพระประวัติของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ตอนทรงทำธรรมเทศนาอิฐฐานพร้อมด้วยอธิบายความในอัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นลำดับไป.

ทราบว่ ที่สามารถจะตรัสรู้ธรรมได้โดยฉับพลัน ซึ่งเรียกว่าอุคฺคตติตฺถญาณก็มี ที่ต้องได้รับอธิบายจึงตรัสรู้ได้ ซึ่งเรียกว่าวิจิตฺถญาณก็มี ที่พออบรมได้ ซึ่งเรียกว่าเนยยะก็มี ที่ต้องอบรมกันมากมาย ซึ่งเรียกว่าปทรมะก็มี อันเปรียบด้วยดอกบัว ๔ เหล่า คือ ขึ้นมาพ้นน้ำคอยรับสัมผัสแสงอาทิตย์ จะบาน ณ วันนี้ก็มี จะบาน ณ วันพรุ่งนี้ก็มี จะบาน ณ วันต่อๆ ไปก็มี ที่ยังอยู่ในน้ำ อันจะเป็น

เทศนา อัมมจักกัปปวัตตนสูตรโดยเวยยาकरणายิต (ซึ่งพระสงฆ์จะได้ทำการคณสาธยายต่อไป ณ บัดนี้).

ตามพระบาลีอุทเทสว่า เทวเม ภิกฺขเว อนตา ปทุพฺพิเตน น เสวิตพุพา นั้น แปลความว่า ก่อนภิกษุทั้งหลาย ส่วนสุด ๒ อย่างนี้ อันบรรพชิตไม่ควรเสพเป็นต้น. สรุปความโดยสังเขปได้เป็น ๓ ตอน คือตอนต้น

อาจสำเริงได้ เช่นจะประกอบการอาชีพในทางค้าขาย อันจะมีความเจริญได้ ก็ด้วยเลือกทางค้าขายเหมาะแก่ถิ่นประเทศและคราวฤดู เมื่อเลือกทางถูกช่องสบโอกาสแล้ว ผลซึ่งจะพึงได้รับก็งอกงามไพบุลย์โดยควรแก่เหตุที่ประกอบ โดยที่ผู้คนจะจะไปธุระยังถิ่นฐานที่ใด ถ้าไปผิดทางไม่ถูกวิถีทางที่คนทั้งหลายดำเนินกัน ก็ไม่สามารถถึงถิ่นฐานที่นั่นโดยสะดวกได้ แม้หากจะถึงช้าเกินแก่

ให้ลำบากเปล่า ๑ แล้วทรงชี้ทางซึ่งควรประพฤติปฏิบัติพอดีพองามอันไม่ตึงจนเกินไป และไม่หย่อนจนเกินควร ซึ่งเรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่ ข้อปฏิบัติเป็นสายกลาง ทรงจำแนกองค์โดยเจาะจงไว้ ๘ สถาน ซึ่งเรียกว่ามรรค ๘ คือ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ ทำการงานที่ชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพแต่

เดือดร้อน ไม่ใช่ความสุขโดยปกติ ซึ่งคนสามัญเขาจะพึงได้ ทั้งเป็นสุขที่ได้ไม่เท่าเสีย กล่าวคือไม่พอแก่ทุกข์ที่จะพึงได้รับ คนประพฤติทุจริต แม้จะฉลาด รู้จักหาอุบายปกปิดและหลีกเลี่ยงโทษทุกๆ ในภายนอก ถึงเช่นนั้นใจของผู้ประพฤติทุจริตเองย่อมจะรู้สึกตำหนิตนเองได้ ซึ่งเป็นปัจจัยให้มันหมองไม่ผ่องใสในภายใน ทำใจไม่ปลอดโปร่งเหมือนอย่างกับประพตีสุจริตความดีงาม ความ

เช่นนี้จัดเป็นสัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ.

สัมมาวาจาประการที่ ๓ นั้น ได้แก่พูดเจรจาแต่ในคำที่จริงที่ชอบ ไม่มีเท็จไม่มีเพี้ยนปะปนเลย นี่เป็นอาการอันหนึ่ง เจรจาให้ผู้อื่นสามัคคีปรองดองกันในคราวที่เขาผัดฟ้องร้ายราน ไม่เจรจาใส่ร้ายซึ่งเป็นเรื่องให้เขาแตกร้ายกัน นี่เป็นอาการอีกอย่างหนึ่ง รู้จักหาถ้อยคำที่ไพเราะสุภาพเรียบร้อยมาพูดจา

สัมมากัมมันตะ การงานชอบ.

สัมมาอาชีวะนั้น ได้แก่หาเลี้ยงชีพในทางที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น ทำนา ทำสวน ค้าขาย และรับราชการเป็นต้น โดยซื่อสัตย์สุจริต เว้นจากอาชีพที่ไม่สมควร มีเบียดเบียนกันและกัน เช่นทำโจรกรรมเป็นต้น อันเป็นการเลี้ยงชีพที่ผิดศีลธรรม ละเอียดขึ้นไปจนถึงเว้นการขายศาสตราวุธและของ

เคยมีติดตัวอยู่แล้วด้วยความไม่รู้ แต่เมื่อรู้สึกขึ้นก็พยายามขับไล่ปลดเปลื้องตัวจากความชั่วอันนั้นเสีย ส่วนความดี ซึ่งเคยมีติดตัวอยู่แล้ว ก็คอยระวังถนอมไว้ให้คงเป็นปกติเดิม เหมือนอย่างภิกษุที่ว่า ใหัรักษาความดีไว้เหมือนอย่างเกลือรักษาความเค็มฉะนั้น ความเพียรตั้งบรรยายมานี้เป็นลักษณะของสัมมาวายามะ แต่เมื่อว่าตามบาลีในพระสูตรนี้แล้ว ก็ได้แก่ ระวังไม่ให้บาปใหม่

วิชาขุขฺชาเทศนา กัณฺท์ที่ ๖

เทศนาอิฐฐานและอัมมจักกัปปวัตตนสูตร

พระสุพจนมุนี (ผิน สุวโจ ป. ๖) วัดบวรนิเวศวิหาร
กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเทศนาในอภิลักขิตกาลทางพระพุทธศาสนา

คณะธรรมยุต

จัดพิมพ์เผยแพร่

ดำเนินความว่า เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ รมัณเฑาะฏินท์ ทรงเปล่งอุทานพระคาถาดังนี้ ครั้นล่วง ๗ วันแล้วเสด็จออกจากภายใต้เฌัมภูจลินท์ ไปยังราชายคนพฤกษ์ ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขอีก ๗ วัน. ครึ่งนั้นพาณิช ๒ คน คือ ตปุสสะ ภัลลิกะ ได้นำข้าวสัตตุก้อนและสัตตุผงเข้าไปถวาย สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงรับและทรงทำ

ภักษาแห่งเต่าปลาก็มี แต่พวกที่สามารถจะรู้ธรรมได้มีมากกว่า พระอนุสาสนีจะไม่ไร้ผล แต่นั้นจึงได้ตั้งพระหฤทัยจักแสดงธรรม และทรงทำธรรมเทศนาอิฐฐานตั้งพระพุทธปณิธานจักแสดงธรรม ประกาศพระพุทธศาสนาให้บริษั ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นพุทธสาวกให้บริบูรณ์ และฉลาดรู้ชัดเจนในธรรมวินัยก่อน จึงจักปรินิพพาน แต่นั้นจึงทรงเลือกบุคคลที่จะรับ

ทรงแสดงข้อปฏิบัติเป็นสายกลาง พอดีพองามไม่ตึงจนเกินไป แต่ก็ไม่หย่อนจนเกินควร อันได้นามว่า มัชฌิมาปฏิปทา, ตอนกลาง ทรงแสดงถึงของจริงอย่างแน่นอน ที่เรียกว่าอริยสัจ ๔, ตอนปลาย ทรงแสดงถึงผลแห่งการที่ทรงเทศนาในเบื้องต้นนั้นจบลงแล้ว พระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม กล่าวคือได้บรรลุคุณพิเศษเป็นพระโสดาบันนี้ เป็นเหมือนได้รับรองความ

เวลาที่สมควร ถ้าผู้ไปเดินถูกทางถูกที่แล้ว ย่อมจะถึงได้โดยสะดวกไม่จำต้องเสียเวลาหรือเปลี่ยนทุนทรัพย์โดยมีสาเหตุ เรือกลไฟที่เดินอยู่ในน่านน้ำ ถ้าเดินผิดร่องผิดทางก็ย่อมจะเป็นอันตราย เช่นโดนโสโครกหรือเกยแก่ งเขหาด อาจได้รับผลร้ายถึงอัปปางก็มีได้ ถ้าเดินถูกร่องน้ำไม่ผิดพลาด ก็พลันที่จะถึงสถานที่ต้องประสงค์ได้โดยสวัสดิ์ ในฝ่ายพระพุทธศาสนา การรู้จักทางปฏิบัติ

ในทางที่ชอบ สัมมาวายามะ พยายามแต่ในทางที่ชอบ สัมมาสติ ระลึกรชอบ สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ ประมวลเป็นข้อปฏิบัติ ๘ ประการด้วยประการดังนี้.

สัมมาทิฐิประการที่ต้นนั้น เมื่อแสดงโดยสาธารณัยทั่วๆ ไปแล้ว ได้แก่ความเห็นตรงถูกต้องตามที่เป็จริง ไม่เห็นเขว นอกศูนย์กลางไปอย่างต่ำๆ เช่นเห็นว่า ความเกียจคร้านไม่ทำอะไรเป็นความสุข อันที่แท้ผู้เกียจคร้าน

เห็นตรงเห็นชอบโดยนัยนี้ นับเป็นสัมมาทิฐิได้โดยปริยาย แต่เมื่อจะแสดงตามหลักบาลีที่มาแล้ว ท่านแก้ความเห็นไปในทางสูง คือเห็นตรงตามอริยสัจจ-ธรรมทั้ง ๔ เช่นเห็นว่า ขาติ ขรา พยอิ มรณะ เป็นต้น เป็นทุกข์จริง ๆ ตลหาความทะเยอทะยานอยาก เป็นเหตุให้เกิดทุกข์จริง ๆ นิพพานเป็นธรรมที่ระับทุกข์ได้จริง มรรคมองค์ ๘ ซึ่งมีสัมมาทิฐิเป็นต้น เป็นทางปฏิบัติให้ถึง

ปราศรัย ไม่เจรจาถ้อยคำที่หยาบคาย นี่เป็นประการหนึ่ง และไม่เจรจาเพื่อเจ้อต่าง ๆ ซึ่งเป็นคำปไรยเสียซึ่งประโยชน์หาสาระมิได้นี้ก็เป็นอาการอีกอันหนึ่ง อาการทั้ง ๔ อย่างนี้เป็นลักษณะของสัมมาวาจา แต่เมื่อจะรวบรวมกล่าวอย่างกว้างๆ แล้ว ได้แก่คำพูดที่ไม่ทำให้เสื่อมเสียประโยชน์คนและประโยชน์ท่าน จัดเป็นสัมมาวาจา เจรจาชอบ.

มีนเมานานาประการ เป็นผู้หาเลี้ยงชีพแต่ในทางสุจริตที่ชาวโลกเขานิยมกันว่าไม่ผิดศีลธรรมดังกล่าวแล้ว เช่นนี้จัดเป็นสัมมาอาชีวะ.

สัมมาวายามะ พยายามชอบนั้น ได้แก่พากเพียรประพฤติแต่ในทางที่ดี เมื่อรู้ว่าการใดเป็นความดีความงาม แม้จะเป็นของทำยากหรือต้องฝืนใจทำ แต่เมื่อได้คำนึงถึงคำที่ว่า คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร ก็คิดหาอุบาย

เกิดขึ้น เพียรขจัดบาปเก่าที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป เพียรบำเพ็ญบุญกุศลที่ยังไม่เคยมีให้เกิดขึ้น และเพียรรักษาบุญกุศลที่เคยมีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อมเสียไป เช่นนี้จัดเป็นสัมมาวายามะ พยายามชอบ.

สัมมาสตินั้น ได้แก่ระลึกไปแต่ในเรื่องอันจะทําใจให้เยือกเย็นสงบระงับไม่ทําใจให้เดือดร้อนฟุ้งซ่าน ดังตัวอย่างที่ท่านแสดงไว้เป็น ๔ ประการ คือ

กตกิจพุทธบริโภคแล้ว พาณิชทั้ง ๒ นั้น ได้ถวายตนเป็นอุบาสกถึงพระพุทธกับพระธรรมเป็นรัตนะเป็นครั้งแรก, ครั้นล่วง ๗ วันแล้วเสด็จพุทธดำเนินจากควงไม้ราชายคนพฤกษ์ กลับคืนยังเฌอฆปาลนโครธอีก ทรงพระดำริถึงธรรมที่พระองค์ได้ทรงบรรลู่ว่าเป็นของลึกซึ้ง ยากที่ผู้อื่นจะรู้ตามได้ แต่อาศัยพระมหา-กรุณาหากเข้ามาดักเตือนพระหฤทัย จึงพิจารณาถึงอุปนิสัยของสัตว์ ก็ทรง

พระธรรมเทศนา ที่สุดทรงเห็นว่าปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เป็นผู้มื่ออุปนิสัยสามารถจักรู้ธรรมได้ แต่บัดนี้เธออยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี จึงเสด็จสั่งจรไปโดยมรรคา ได้พบอุปกาชีวก ได้ทรงปราศรัยพอสสมควรแก่กรณีแล้ว เสด็จหลีกไปถึงที่อยู่ของปัญจวัคคีย์ ได้สนทนาปราศรัยจนปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ มีความสำคัญในอันที่จะสดับพระธรรมเทศนาแล้ว จึงได้ครัสปฐมธรรม-

ตรัสรู้ของพระองค์ ข้อความเพียงเท่านี้เป็นใจความสังเขปในพระสูตรนี้ ต่อแต่นี้ จักได้อธิบายขยายเนื้อความสังเขปน้นออกให้พิสดาร พอสมควรแก่กาลเวลา.

บุคคลทั้งหลายผู้ประกอบไม่ว่าจะประกอบภารงานอะไร จะถึงความสุขความเจริญเป็นผลได้ ต้องอาศัยดำเนินตนถูกทาง ไม่เช่นนั้นผลที่ประสงค์ก็ไม่

ว่าอย่างไรถูกอย่างไรผิด อย่างไรอ้อม อย่างไรตรง ก็เป็นสำคัญเช่นนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นในเบื้องต้นแห่งพระสูตรนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงคัดค้านทางอันผู้ปฏิบัติซึ่งหวังต่อความสิ้นทุกข์ ไม่ควรดำเนินไว้ ๒ ทาง คือ กามสุขัลลิกานุโยค ความปฏิบัติหมกมุ่นอยู่ในทางกามสุข ๑ อตตกิลมถา-นุโยค ความประพฤติปฏิบัติทรมาณตนในทางที่ไร้ประโยชน์ ซึ่งเป็นการทำตน

ย่อมได้รับทุกข์ในภายหลัง ส่วนผู้ขยันไม่เกียจคร้าน แม้เบื้องต้นจะได้รับความลำบากไม่สำราญ แต่ภายหลังกลับตรงกันข้าม เหมือนอย่างคำที่ว่า “ไฟร้อนจะนอนเย็น ไฟเย็นจะดับนตาย” หรือเห็นว่าความประพฤติทุจริตมีประหัดประหารแย่งชิงกันเป็นต้น เป็นเหตุให้ได้รับผลคือความทุกข์เดือดร้อนทั้งในปัจจุบันนี้และภายหน้า แม้จะได้รับสุขจากการประพฤติทุจริตนั้นบ้าง ก็เป็นความสุขที่

นิพพานได้จริง ความเห็นตรงตามของจริงทั้ง ๔ ประการนี้จัดว่าเป็นสัมมาทิฐิความเห็นชอบ.

สัมมาสังกัปปะนั้น มีบาลีระบุไว้ชัดเจนว่า ได้แก่ความดำรินอันจะออกไปเสียจากกามารมณ์ คือเรื่องอันจะทำให้เกิดความรัก ความใคร่ ดำรินอันจะไม่ปองร้ายพยาบาทใครๆ และดำรินอันจะไม่เบียดเบียนข่มเหงผู้อื่นหรือสัตว์อื่น

สัมมากัมมันตะ การงานชอบนั้น ได้แก่ทำการงานในทางที่ชอบ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่นให้ต้องรับทุกข์โทษเดือดร้อนในภายหลังในพระบาลี ท่านยกตัวอย่างไว้ ได้แก่การงานที่ไม่เกี่ยวกับล้างผลาญตัดรอนสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย ไม่เกี่ยวกับอกथินาทาน การตั้งใจลักทรัพย์ที่เจ้าของหวงห้าม ไม่เกี่ยวกับกามเมิจฉาจาร ความประพฤติผิดในบุรกรรมรยาของผู้อื่น นี่เป็น

พากเพียรพยายามทำไปจนสำเร็จ หรือตามความสามารถของตนโดยไม่ทอดยเมื่อรู้ว่าการใดเป็นความชั่วเสียหาย อันจะนำตนเองและผู้อื่นตั้งต้นแต่ครอบครวัหรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้เสื่อมเสียเป็นความทุกข์ยากในภายหลัง แม้จะเป็นสิ่งที่พอใจให้เกิดความสุขความสนุกบ้างเล็กน้อยในเวลาทำ ก็หาอุบายหลีกเลี่ยงบังคับใจไม่ให้เป็นไปในอำนาจแห่งความเสียซึ่งตนรู้สึกอยู่ แม้หากความเสีย

ระลึกไปในร่างกายหรือสิ่งทีเื่องอยู่ในร่างกาย เช่นลมหายใจเข้าออกเป็นต้น ซึ่งเรียกว่ากายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ๑ ระลึกไปในเวทนา คือสุขทุกข์และอุทกขมสุข ซึ่งเรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ๑ ระลึกตรวจดูไปตามจิต ซึ่งมีอาการเป็นอย่างไร ก็จะเศร้าหมองหรือผ่องใส ก็กำหนดรู้ไปตาม เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ๑ ระลึกไปในธรรมอันได้แก่เรื่องที่เกิดขึ้นใจ จะเป็น

ส่วนที่ดีก็ตาม ส่วนชั่วก็ตาม มีสติกำหนดรู้เท่าตามไปด้วย เรียกว่าธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ๑ ลักษณะการทั้ง ๔ นี้ รวมเรียกว่าสติปัฏฐาน สติที่ระลึกลงไปแต่ในอารมณ์ที่ชอบ มีสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้นเช่นนี้ เรียกว่าสัมมาสติ ความระลึกรชอบ.

สัมมาสมาธินั้น ได้แก่การรู้จักทำใจให้สงบจากเรื่องยุ่งเรื่องร้อนต่างๆ

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

ดำเนินการตาม อันผู้จะได้บรรลุคุณสมบัติกล่าวคือพระนิพพานได้ ความปฏิบัติต้องตรงดังตามมัชฌิมาปฏิปทา คือมรรคทั้ง ๘ ประการดังแสดงแล้ว จะไกลหรือเขวไปทางใดทางหนึ่งเป็นไม่ถูก อันที่จริงทางปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเมื่อพิจารณาไปจริงๆ แล้ว ย่อมมีไม่มากเลยต้องเป็นทาง ๘ อย่างนี้ทางเดียว แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ความปฏิบัติให้ตรงให้ถูก พวกเราเหล่าพุทธบริษัท ซึ่งไม่ค่อย

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

อย่างโน้นบ้างอย่างนี้บ้าง เป็นการยุ่งยากไม่ใช่่น้อย ส่วนความปฏิบัติทางใจ ถ้าตั้งใจลงเป็นหนึ่งแล้ว มรรคทั้ง ๘ ก็น่าจะสมบูรณ์ เพราะฉะนั้น การดื้อนจิตให้ดำเนินอยู่ในทางทั้ง ๘ เมื่อตรงดูละจริงๆ ก็น่าจะปฏิบัติได้ไม่เกินวิสัย.
อนึ่ง การทำอะไรทุกอย่างทุกประการ ถ้าทำด้วยความย่อหย่อนเฉื่อยชาหรือทำๆ หยุดๆ ผลย่อมเสีย หากจะมีได้ก็ช้า หรือถ้าทำหักโหมเกินไปจนไม่เป็น

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

ควรดำเนินประพฤติปฏิบัติดังพรรณนามาโดยนัยหลัง มัชฌิมาปฏิปทาที่แสดงมานั้นแหละ ย่อมเป็นจักขุกรณี ญาณกรณี คือเป็นเหตุทำจักขุทำญาณให้รู้ของจริงตามความเป็นจริง เป็นไปเพื่อความสงบ ความรู้ยิ่ง ความรู้แจ้ง และนิพพาน.
ซ้ำแรกแหะอวิชชาซึ่งปกปิดธรรมไม่ให้ปรากฏแจ่มแจ้งได้ ดังนี้.
อันธรรมดาสิ่งทั้งหลายทั้งปวงซึ่งเป็นไปอยู่ในโลก ย่อมมีสิ่งอันเป็นคู่กันอยู่

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

เป็นทุกข์เป็นสุขคละปนยุ่งยากกันอยู่ มูลอันสำคัญก็เพราะยังไม่รู้ตรงตามคตินิธรรมดา.
อนึ่งตามธรรมดาของคนเรา อักภาพร่างกายย่อมต้องมีทุกข์ เช่น แก่เจ็บตายครอบงำประจำอยู่ ซึ่งนับว่าเป็นทุกข์กายชั้นหนึ่งแล้ว ถ้าผู้ไม่รู้ตรงตามคตินิธรรมดา ย่อมต้องเพิ่มทุกข์ทางใจขึ้นอีกชั้นหนึ่ง ทุกข์ทั้ง ๒ ชั้นนี้ ทุกข์ชั้นนอกคือทางกายเป็นข้อที่แก้ไม่ได้ เพราะมีประจำแก่สังขารทั่วไป ส่วนทุกข์

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

สมุทยธมฺมํ สพฺพหนฺตํ นิโรธธมฺมํ
สิ่งอะไรๆ ที่ปรากฏเกิดมีขึ้นแล้ว สิ่งทั้งปวงนั้นมีความดับความหมดเป็นคู่ๆ กัน
ความรู้เช่นนี้เป็นความรู้เบื้องต้นในพระพุทธศาสนา
พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นองค์แรกที่รู้ตามสมเด็จพระบรมศาสดา เป็นองค์พยานในความตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระบรมศาสดา
จัดว่าเป็นปฐมสาวกในพระพุทธศาสนา แต่นั้นตามใน

ประกอบใจให้ดำเนินไปแต่ในเรื่องที่เย็นที่สงบ เช่นพระพุทธคุณธรรมคุณและสังฆคุณ เป็นต้น จนสงบนิ่งแน่วไปในทางเดียว ไม่วอกแวกคั่นร่นไปต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นอาการของสัมมาสมาธิ แต่ตามพระบาลีท่านเจาะจงไว้ว่า ทำใจให้สงบจากกามารมณ์ และอกุศลธรรมทั้งหลาย ด้วยเจริญณานทั้ง ๔ ให้เกิดขึ้น จัดว่าเป็นสัมมาสมาธิ ความตั้งใจชอบ.

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

ได้ปรากฏว่าได้ตรัสรู้มรรคผลพระนิพพานในเวลานี้ ก็น่าจะเป็นเพราะยังปฏิบัติดำเนินไม่ถูกทาง ปฏิบัติไม่บริบูรณ์เต็มทีในมรรคทั้ง ๘ ประการนี้ กล่าวคือได้บ้างเสียบ้าง บางทีวันนี้ได้ แต่พ่ຸงนี้ก็กลับพร่องไป ซึ่งเป็นการไม่บริบูรณ์และเป็นนิตย์เสมอไปได้ กล่าวคือยังไม่ทำมรรคให้เป็นมัคคสมังคีกลมเกลียวเป็นสายเดียวกันได้ ผลที่จะพึงได้รับจึงไม่ถึงที่สุด.

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

อันได้พักผ่อน การที่ทำนั้นก็ไม่สำเร็จผลได้เหมือนกัน เพราะผู้ทำต้องพัก กล่าวคือป่วยไข้ได้ทุกข์เสียในระหว่างการทำอะไรทั้งหมด อันจะสำเร็จผลได้ อย่างงดงาม ต้องทำพอดีพองาม ที่เรียกว่าเดินสายกลาง มีคำเปรียบเทียบไว้ว่า เหมือนอย่างพิน ๓ สาย ถ้าสายหย่อนเกินไป ดิ็ดก็ไม่ด้ง หรือถ้าตึงเกินควร ดิ็ดเข้าก็ขาด ต้องพอดีพอเหมาะ กล่าวคือไม่หย่อนนักไม่ตึงนัก เสียงพินจึงจะ

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

อย่างหนึ่ง คือจริงกับไม่จริงหรือถูกกับผิด บุคคลผู้เล่าเรียนศึกษาวิทยาต่างๆ ก็โดยความมุ่งหมายเพื่อจะรู้จริงรู้ถูก บำบัดความรู้ไม่จริงความรู้ผิด เพราะการรู้ถูกย่อมนำไปสู่สำเร็จประโยชน์ที่ดีที่ชอบ ให้ได้รับความสุขความปลอดโปร่งใจเป็นผล ความรู้ผิดพลาดย่อมให้เสื่อมเสียประโยชน์หลายประการ อย่างต่ำๆ ก็ทำให้เสียเวลา เช่นแพทย์ผู้จะรักษาโรคได้ดี ก็เพราะหยั่งคาคารู้สมุฏฐานของ

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

ชั้นในคือทางใจ ถ้าผู้ปฏิบัติมารู้เท่าทันรู้ตรงตามคตินิธรรมดาอาจจะับเสียได้ การปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา ที่ว่าเพื่อพ้นทุกข์ ทุกข์นั้น ก็คือพ้นทุกข์ใจนั่นเอง แต่การจะทำให้พ้นทุกข์ได้ ก็ต้องอาศัยรู้จักคตินิธรรมดา ที่เป็นอย่างสูง ก็คือรู้จักอริยสัจจ์ ๔ ซึ่งได้แก่ทุกข์ความไม่สบายใจ สมุทัย เหตุอันให้เกิดทุกข์ นิโรธ ความดับทุกข์ อันเป็นความสุข มรรคข้อปฏิบัติอันจะให้ถึง

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

พระสูตรว่าเกิดมหัศจรรย์ต่างๆ มีแผ่นดินไหวเป็นต้น เทวดามารพรหมต่างเลื่องลือบอกเล่ากันต่อๆ ไป ฝ่ายสมเด็จพระบรมศาสดาก็ได้ทรงเปล่งพระพุทธอุทานว่า **อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑณฺโณ. อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑณฺโณ** ความว่า โณณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ โณณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ ซึ่งหมายความว่ารู้จริงเห็นจริงในอริยสัจจ์ทั้ง ๔ มีอรรถาธิบายดังพรรณนามา ได้แสดงมาใน

ข้อปฏิบัติทั้ง ๘ ประการ ซึ่งได้อรรถาธิบายมาโดยสังเขปนี้ เป็นมัชฌิมาปฏิปทา เป็นข้อปฏิบัติที่ผู้หวังความหมดทุกข์จะพึงดำเนินไปให้เต็มสติกำลัง เพราะทางทั้ง ๘ ประการนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เคยทรงปฏิบัติดำเนินมาก่อนแล้ว เมื่อทรงเห็นว่าเส้นทางที่เหมาะสมที่ถูกและสมควรเป็นทางที่ให้บรรลุผลที่สุดในพระพุทธศาสนา จึงได้ทรงตรัสบอกแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่น

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

อนึ่ง มรรคทั้ง ๘ ประการนี้ ล้วนเป็นวิถีทางดำเนินของใจ และใจเป็นของอยู่ที่คนแห่งบุคคล ดูก็น่าจะบังคับบัญชาได้ ถ้าใจดวงเดียวคิดคงเว้นค้อนให้ดำเนินอยู่ในทางทั้ง ๘ แล้ว ความวิริติงดเว้นแห่งจิตก็คงจะเกิดขึ้นในมรรคทั้ง ๘ โดยขณะเดียวกันเป็นมัคคสมังคี คือมรรคพร้อมมูลกันเกิดขึ้น ไม่ต้องทำอะไรให้มากมาย เหมือนอย่างการงานทางกายที่มีมากอย่าง ซึ่งจำต้องทำ

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

ดังไฟเราะนำฟุ้ง ข้ออุปมานี้ฉั้นใด การกระทำอะไรทุกๆ อย่าง ตลอดถึงความประพฤติปฏิบัติในทางพระศาสนา ก็ต้องการความพอดีพองามดำเนินเป็นสายกลางอยู่ละนั้นเหมือนกัน ดังคำพร่ำสอนอันมีอยู่ว่า “ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือความพอดี ย่อมให้สำเร็จประโยชน์ได้ในกาลทุกเมื่อ” อาศัยเหตุนี้เป็นที่ตั้ง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ทรงยกมัชฌิมาปฏิปทาขึ้นแสดงว่า เป็นทาง

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

โรคและสรรพคุณยา อันจะพึงนำบำบัดตรงกับโรค ดังนี้เป็นตัวอย่าง จึงสามารถแก้กันโรคภัยไข้เจ็บได้ ความรู้ถูกรู้ตรงนี้ ยิ่งมีมากเพียงใด ย่อมนำไปได้รับความสุขความเจริญมากขึ้นเพียงนั้น แม้ในฝ่ายพระพุทธศาสนา ซึ่งสมเด็จพระบรมศาสดาทรงโอวาทสั่งสอนไว้โดยประการต่างๆ โดยพุทธประสงค์ที่เป็นอย่างสูง ก็รวมอยู่ที่ต้องการให้รู้ตรงตามคตินิธรรมดา เพราะคนทั้งหลายที่ยังต้อง

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

ความดับทุกข์ ทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นของจริงแท้แต่ละอย่างๆ เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติจำต้องพิจารณาและปฏิบัติให้รู้จริงเห็นจริงด้วยตนเอง จึงจะได้บรรลุผลคือความสุขอย่างยอดเยี่ยมในทางพระพุทธศาสนา สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อทรงแสดงอริยสัจจ์ ๔ จบลงแล้ว พระอัญญาโกณฑัญญเถรเจ้า ซึ่งเป็นหัวหน้าในเหล่าพระภิกษุเบญจวัคคีย์ ได้เกิดความรู้ด้วยปัญญาว่า **ยงฺกิญฺจิ**

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร พอสสมควรแก่เวลา ด้วยประการฉะนี้.

พระพุทธรูปปางสมาธิในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร